

Бортнянський Дмитро Степанович

Дмитро́ Степа́нович

Бортнянський (28 жовтня 1751, Глухів,
Гетьманщина — 28 вересня (10 жовтня)
1825, Санкт-Петербург, Російська імперія)

— український композитор, співак і
диригент, автор 6 опер, камерно-
інструментальних творів, хорових
циклічних концертів, 10 двохорних
концертів, херувимських та причасних
творів.

ГЛОХОЖЕНН

Я

Рід свій предки Дмитра Бортнянського вели з села Бортне (на Лемківщині у Галичині). Батько майбутнього композитора, Стефан Шкурат, емігрував з Речі Посполитої на Гетьманщину, де він став жителем міста Глухова, тобто «глухівським міщанином», змінив своє прізвище на Бортнянський (за назвою рідного села), 1755 обраний на посаду козацького сотника, ставши членом полкової старшини Ніжинського полку. Там одружився з удовою-козачкою Мариною Дмитрівною Толстою, (прізвище Толстая — від першого чоловіка з Московії).

Характеристика творчості

Духовна музика

Бортнянського охоплює 35 чотириголосних хорових концертів для різних складів, які називалися в його час псалмами, 10 двохорових концертів, 14 чотириголосних концертів «Тебе Бога хвалимо», 29 окремих літургійних співів, триголосну літургію, духовні твори для жіночого хору з рефреном мішаного хору, обробки давніх церковних київських та болгарських наспівів та багато інших.

Найвідомішими серед духовних творів вважаються 35 чотириголосних концертів. Хоча точних відомостей про час написання цих концертів немає, вважають, що переважну більшість концертів було написано в 1780-х — на початку 1790-х років. У більшості концертів композитор використовує тексти псалтиря (як правило, окремі строфи) переважно світлого характеру. Виняток складають концерти № 32 і 33, що використовують скорботні благальні рядки.

У стилістичному відношенні концерти мають виразні ознаки класичного стилю. В жанровому — пов'язані з міськими музичними жанрами (кант, марш, українська пісня-романс).

У структурному відношенні концерти — це три- або чотиричастинні цикли. В більшості випадків частини мають темповий контраст, причому кінцеві частини — швидкі, проте ліричні та лірико-драматичні за характером.

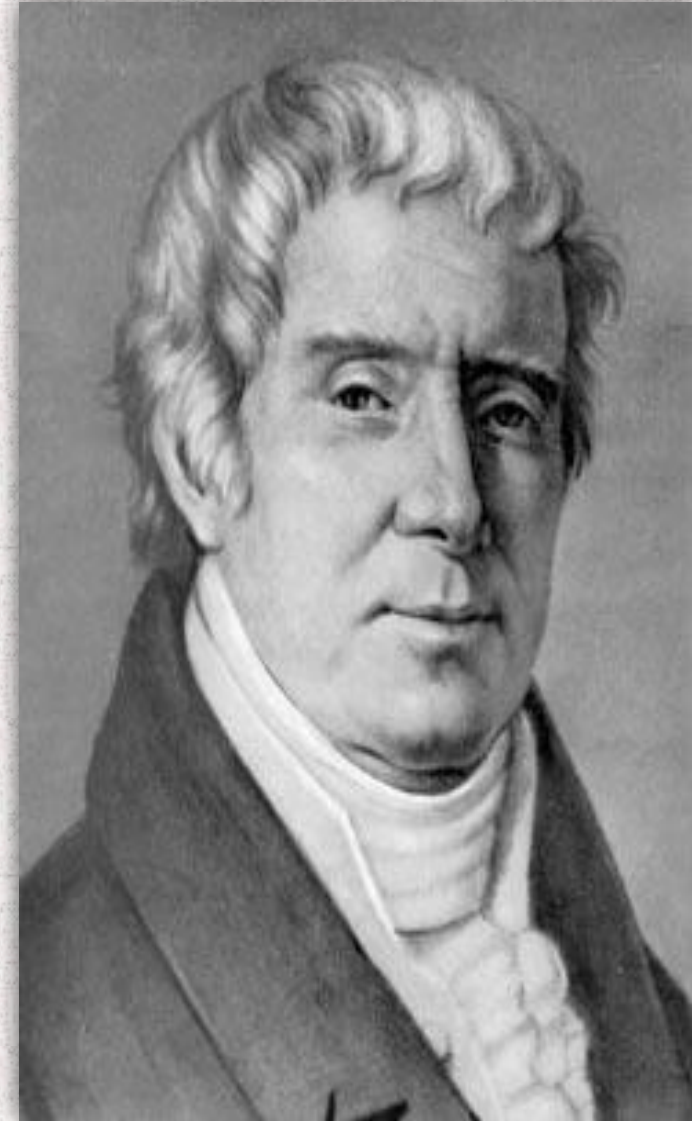
Характеристика творчості

Оперна творчість

Бортнянському належать 6 опер, з яких перші три він створив в Італії на тексти італійською мовою, а останні три — в Росії на тексти французькою мовою. Із трьох італійських опер лише опера «Алкід» була надрукована, тоді як третя — «Квінт Фабій» — існує лише в рукописі, а перша — загублена. Опері написані в традиціях опери-серія, із значним впливом тогочасних новаторських течій, що наближали оперу до драми. Зокрема, в опері «Алкід» образ головного героя розкритий у розвитку, показані різні стани його душі. До новаторських рис можна віднести також тенденцію до драматизації речетативів та посилення драматургічної функції хору.

Із трьох опер російського періоду найвідоміша його друга опера — «Сокіл», яка була поставлена після майже двох століть забуття на сцені Московського камерного музичного театру в 1970-ті роки і записана на платівки. Всі опери російського періоду відносять до лірико-комічного жанру, відмічають поєднання традицій французької комічної опери та італійської опери-буффа.

В Україні з опер Д. Бортнянського виконувалися «Алкід» (концертні виконання 1984 року в Державній філармонії УРСР італійською мовою і 2000 року Товариством камерної опери в Києві українською мовою в перекладі Максима Стріхи) та «Сокіл» (концертні виконання 1995 року Товариством камерної опери в Києві і 1997 року Національною філармонією України, сценічне виконання 1996 року Товариством камерної опери в Києві, всі

Характеристика творчості

Інструментальна творчість

Інструментальні твори Бортнянського були написані у другій половині 1780-х років, в той же час коли і опери на франкомовні лібрето. Збереглася лише невелика кількість інструментальних творів Бортнянського — три сонати для клавесину, концерт для чембало з оркестром, квінтет і Концертна симфонія. Ці твори призначалися для салонного музикування при «малому» дворі престолонаслідника Павла, а клавірні твори, імовірно, призначалися для виконання його дружиною — Софією Доротеєю Вюртенберзькою.

У стильовому відношенні інструментальні твори Бортнянського належать до класичного стилю. На них позначилися впливи клавірних сонат Й. К. Баха, італійської інструментальної сонати, оперної увертюри, симфонії, а також впливи мангеймської та віденської шкіл. Образній сфері притаманний світлий і життєрадісний характер. Характерні жвавість руху, динамізм, що співіснує з грайливою або кантиленною лірикою і не характерні конфліктність, чи драматичні колізії.

Більшість творів одночастинні (дві з трьох клавірних сонат) або є тричастинними циклами (квінтет, симфонія, одна з сонат), в яких крайні частини — швидкі, а середня — повільна. В перших частинах сонат використовується старосонатна форма з характерним переважанням експозиційності і відсутнім або слабо вираженим тематичним розвитком. У фіналах застосовується форма рондо.

Хоча інструментальна музика порівняно легка з технічної точки зору, дослідники відмічають у ній «незвичайне багатство художніх образів, найвищий творчий інтелект композитора». Л. Корній відмічає, що в мелодиці ліричних і танцювальних тем відчутні українські національні риси.

Вплив на подальший розвиток російської та української музики

Творчість Бортнянського мала значний вплив на подальший розвиток як російської, так і української музики.

Майже півстоліття життя Бортнянського було пов'язане з музичною освітою, з найважливішими процесами становлення музичної культури в Росії, завдяки чому в Росії Бортнянського вважають російським композитором. За оцінкою російського музикознавця Б. Асаф'єва, «Бортнянський виробив стиль з характерними зворотами, який зберіг свою силу на кілька поколінь вперед. Ці типові звороти не лише потрапили до Глінки, а й далі — до Чайковського, Римського-Корсакова і Бородіна».

У той же час, починаючи з 1920-х років, творчість Бортнянського стає предметом особливої уваги українських музикантів. Станіслав Людкевич у статті «Д. Бортнянський і сучасна українська музика» (1925) закликав українських музикантів розвивати традиції, закладені Бортнянським, «глибше і ґрунтовніше зануритися у велику культурну скарбницю, що зосереджена в творах Бортнянського, знайти в ній джерела й основи нашого відродження».

Традиційно українські музикознавці наголошують на використанні інтонацій української народної пісенності у хоровій творчості, що було зумовлено тим, що перші музичні враження композитором були отримані в Україні, українцями були також більшість друзів Бортнянського у хоровій капелі та його вчитель — Марко Полторацький.

Вплив творчості Бортнянського відмічають у творчості видатних українських композиторів М. Лисенка. К. Стеценка. М. Вербицького. М. Леонтовича. М.

